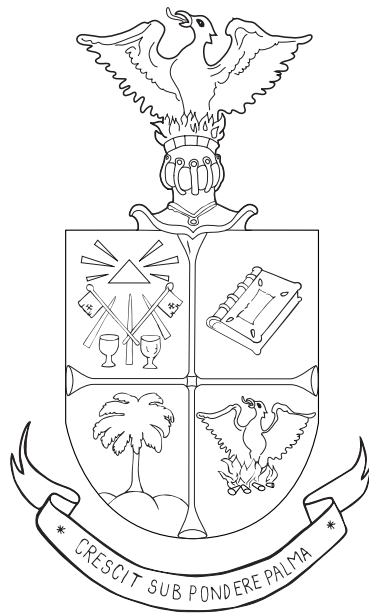

Glossa Iuridica

XII. évfolyam, 1-2. szám

Budapest, 2025

Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

SZERKESZTŐBIZOTTSÁGI ELNÖK:

Miskolczi Bodnár Péter

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI:

Antalóczy Péter, Birher Nándor, Böcskei Elvira, Bruhács János,
Csáki-Hatalovics Gyula, Cservák Csaba, Czine Ágnes, Dobrocsi Szilvia,
Domokos Andrea, Homicskó Árpád Olivér, Jakab Éva, Köbel Szilvia,
Kukorelli István, Kun Attila, Liviu Radu, Miskolczi Bodnár Péter,
Móré Sándor, Osztovits András, Pulay Gyula, Rixer Ádám, Erik Stenpien,
Stipta István, Szabó Imre, Szalma József, Szuchy Róbert, Tamás András,
Tóth András, Tóth J. Zoltán, Törő Csaba Attila, Trócsányi László,
Udvary Sándor

FŐSZERKESZTŐ:

Rixer Ádám

FŐSZERKESZTŐ-HELYETTESEK:

Köbel Szilvia, Nagy Péter, Szuchy Róbert, Udvary Sándor

SZERKESZTŐK:

Arató Balázs, Boóc Ádám, Cservák Csaba, Domokos Andrea, Stipta István

ISSN 2064-6887

Kiadja a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara

Felelős kiadó: Prof. Dr. Tóth J. Zoltán, dékán

A kiadvány nyomdai munkálatait előkészítette:

Patrocinium Kiadó

www.patrocinium.hu

VÁLASZTÁSI RENDSZEREK A VÁLASZTÓPOLGÁROK SZEMSZÖGÉBŐL – KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A NEMZETISÉGI VÁLASZTÁSOKRA

CSERVÁK CSABA
egyetemi tanár (KRE ÁJK)

Absztrakt

A szakirodalomban ritka, bár nem példa nélküli, hogy a választási rendszereket a választók szemszögéből elemzik. A kategorikus szavazásnál a választópolgárnak egyértelműen és ellentmondás nélkül ki kell mondania, hogy melyik jelöltet részesíti előnyben. Az ordinális voksolásnál a szavazó ezzel szemben jobban válogathat, árnyalhatja véleményét, sorrendiséget állíthat fel, illetőleg aszerint szavazhat, kit preferál jobban, kit kevésbé. A kiemelő rendszerek is mérve, hogy a kisebbségi választópolgárok a választások egy bizonyos ágán a 'nem kisebbségeiktől' elkülönülten adhatják le szavazataikat. A kiemelés alapja lehet területi vagy személyi. Az integráló rendszerek de facto jellemzően listás (arányos) modellekben érvényesülnek. A listás rendszerbe integráló alkategória lényege, hogy a kisebbségeket politikailag képviselni hivatott jelölőszerveket (pártok) részeltetik speciális kedvezményben. A másik altípus a pártlistába integráló rendszer, amely hagyományos jelölőszervezetek irányában állít fel speciális szabályokat. Az ír szavazatátruházó rendszer és az utóbbi években megváltoztatott német megszemélyesített arányos rendszer a lehető leginkább ordinális, de a választópolgárok számára nehezen átlátható.

Kulcsszavak: választási rendszerek, kisebbségi választások, választójog, többségi rendszerek, arányos rendszerek, vegyes rendszerek, kategorikus és ordinális szavazás, többdimenziósan ordinális választás

ELECTORAL SYSTEMS FROM THE PERSPECTIVE OF VOTERS
– WITH SPECIAL REGARD TO NATIONAL MINORITY ELECTIONS

Abstract

It is uncommon, although not unprecedented in the literature, to analyse electoral systems from the perspective of voters. In categorical voting, the

voter has to state explicitly and without contradiction which candidate he or she prefers.

In ordinal voting, on the other hand, the voter can be more selective, nuanced, ranked, or can vote according to whom he or she prefers more or less. The distinguishing feature of the highlighting systems is that minority voters can cast their votes separately from 'non-minority' voters in a particular branch of the election. The basis of the distinction may be territorial or personal. Inclusionary systems are de facto typically prevalent in list (proportional) models. The subcategory of integrating into a list system is to give special preferences to nominating bodies (parties) which are supposed to represent minorities politically. The other subcategory is the party-list system, which sets special rules in favour of traditional nominating organisations. The Irish vote-transfer system and the German personalised proportional system, which has been modified in recent years, are as ordinal as possible, but difficult for voters to understand.

Keywords: electoral systems, minority elections, suffrage, majoritarian systems, proportional systems, mixed systems, categorical and ordinal voting, multidimensionally ordinal elections

1. Bevezetés

A választási rendszerek elemzése a pártok harca, a bináris kód (kormány/ellenzék) érvényesülése mentén szokásos. Ennek nyomán vonjuk le a következtetéseket a szavazatok mandátummá alakítása tekintetében. Így jellemző megkülönböztetni a többségi, arányos, valamint a valahol középben elhelyezkedő vegyes rendszereket. Továbbá e sorok írója az előbbi 3 kategóriába nem tartozó típusokat atipikus választási rendszernek nevezi.

Nem jellemző a szakirodalomban a választópolgárok nézőpontja szerint górcső alá venni a választási rendszereket. A választójogot, mint alapjogot természetesen sokan elemzik alanyi jogi oldalról, különösen az egyik vagy másik alkotmányos alapelv mentén. (Például a választójog egyenlősége, a választójogosultság általánossága stb.¹ mentén.)

Milyen aspektusokból lehet érdemes kategorizálni a választási rendszereket a választópolgárok szemszögéből? Például, hogy mennyire érvényesül

1 Ld. KURUNCZI Gábor: *Az általános és egyenlő választójog elvével összefüggő kihívások alkotmányjogi elemzése a magyar szabályozás tükrében*. PhD értekezés, Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, 2019.

a véleménynyilvánítás szabadsága? Mennyire garantált az információs

önrendelkezési jog szabályainak betartása? Mennyire hatékony a jogorvoslati rendszer? Mennyire átlátható a választási rendszer?

Ez utóbbi érdekes szempont lehet, különösen a választási rendszer 'megérthetősége' a választópolgárok szemüvegén keresztül szemlélve. Ezen aspektus persze igen szubjektív. A választási modellek klasszikus csoportosításán áthaladva a többségi (egyéni) rendszerek nagyon könnyen és egyszerűen átláthatók. A kötött listás modellek úgyszintén. A vegyes rendszerek teljes megértése már jóval összetettebb feladat lehet a választópolgároknak. Így a magyar megoldás szerint alkalmazott töredékszavazat-számítás egy olyan 'fekete doboz', amely tekintetében az inputok még csak-csak átláthatók az igen érdeklődő választópolgárok számára, az outputokkal azonban legföljebb a kifejezett szakértelemmel rendelkezők vannak tisztában. Az alább majd részletezett szavazatátruházó rendszer – minden erénye mellett – rendkívül bonyolult. Ugyanez állapítható meg a németországi, vagyis a megszemélyesített arányos modellről. A preferenciális arányos megoldásoknak vannak olyan fajtái, amelyek nem jelentenek komoly 'terhet' a választópolgároknak. (Amikor a preferálás nem kötelező, hanem a párt-szavazat mellett pusztán egy többlet-lehetőség.)

A választópolgárok oldaláról szemlélve, egy adott országot vizsgálva, érdekes lehet annak górcső alá vétele, hogy a választópolgárok mikre (mely tisztségviselőkre) szavazhatnak. A parlamenti képviselőkre történő voksolás mellett felmerülhet még természetesen az önkormányzati választás, de ide érthetjük a közvetlen államfőválasztást, illetőleg egy esetleges második kamara tagjainak megválasztását is. Ennek alapján a parlamenti választások lehetnek *elkülönítettek* és *egyesítettek* valamilyen más választással.²

A fenti kérdések érdekes elemzések alapjául szolgálhatnak, de azok mentén kifejezetten kategorizálni az egyes modelleket igen nehéz lenne. A szakirodalomban azonban létezik egy olyan adekvát besorolás, amelyet e sorok írója tovább szintetizált.

2 Az egyesített választásra a legtipikusabb példa a 2022-es hazai országgyűlési választás, amellyel egyidejűleg országos népszavazást is rendeztek. A parlamenti választás és a referendum együttes megrendezésének tapasztalatairól ld. NAGY Attila Mihály: A választási eljárás egyes kihívásai, tapasztalatai. *Közigazgatás Tudomány*, 2023, 3 (1), különösen 18.

2. A szakirodalomban bevett csoportosítás, és annak bővítése a választópolgárok nézőpontjából vizsgálva

A tudományos kutatások során már bevett osztályozás a választópolgárok választási lehetőségei alapján kategorizálja a választási rendszereket. Ez utóbbi nem jellemző, bár nem példa nélküli a nemzetközi szakirodalomban.³ (E sorok írója kutatásai során megkísérli e metódus továbbfejlesztését.)

A kategorikus szavazásnál a választópolgárnak ellentmondás-mentesen ('köntörfalazás nélkül') ki kell mondania, kifejezetten melyik jelöltet választja; voksait nem oszthatja meg jelöltek között, nem eszközölhet a sorrendiségen változtatásokat. Határozottan állást kell foglalnia.

Az ordinális voksolásnál a szavazó ezzel szemben jobban válogathat, árnyalhatja véleményét, sorrendiséget állíthat fel, illetőleg aszerint szavazhat, kit szeret jobban, kit kevésbé, kit még kevésbé. Nem kell kifejezetten egy párt (jelölt) mellett letennie a garast.

Álláspontom szerint ezen kategorizálás még tovább cizellálható. Az egyik dimenzió szerint az ordinális választási rendszer kicsit old a kategorikus jellegen; lehetőséget ad a választópolgárnak összetett véleményt kifejeznie, hogy kiket akar a parlamentbe juttatni. A másik dimenzió viszont azt érinti, hogy a szavazó – elsődleges jelöltjének kudarca esetén – 'tartalékban' kit választana kvázi kompromisszumként. Nyilván a konkrét választási rendszerek elemzésekor e két dimenziót nem mindig lehet mereven elválasztani.

Egy újabb dimenzió még azt mérheti, hogy van-e lehetőség a többségi társadalomban a (nemzeti) kisebbségekhez tartozás kifejezésére. Tehát jelen kutatás során azon választási rendszert nevezem háromdimenziósan ordinálisnak, amelyben a választópolgár árnyalhatja véleményét, több jelöltre szavazhat, elsődleges jelöltjének kiesése esetére más személyre is voksolhat, illetőleg kifejezheti nemzetiségi hovatartozását is. (Tehát jelképesen egy téglatest három tengelyén ábrázolhatnánk később, ha számszakilag mérni és modellezni szeretnénk, hogy mennyire fejezi ki egy választási rendszer a választópolgárok akaratát.)

Természetesen egyéb dimenziók (vagy inkább aspektusok) is felmerülhetnek, hogy ti. mely egyéb módon fejezheti ki egy választási rendszer a sajátos választói akaratot. Ilyen lehet például, ha nem nemzeti, hanem vallási

3 RAE, Douglas W.: *A választási rendszer változó elemei*. In: Fábián György – Kovács László Imre (szerk.): *Választási rendszerek*. Budapest, Osiris-Láthatatlan Kollégium, 1997, 48–49.

kisebbségek juthatnak speciális képviselőhöz.⁴ Felvetődhet még a női kvóta kérdése. Ez azonban csak a passzív választójog vonatkozásában mérvadó. Tudományosan nem kimutatható, hogy mondjuk a női választópolgárok fokozottan a női jelöltekre voksolnak-e. Az előbbieket dimenzióként való elemzése parttalanra tenné a témát, már csak a térbeli (természettudományi) szemléltetés tekintetében is. (Mert akkor már például ad absurdum az is dimenzió lehetne, hogy egy választási rendszer mérje-e a helyhez kötődést vagy sem. Természetesen utóbbi az egyéni rendszerekben különösen érvényesül, de például a többszintű listás modellek esetében is releváns.)

Ki kell emelnünk, hogy az egyes dimenziók vizsgálata történhet a hagyományos népképviselői kamara (alsóház), vagy a képviselői rendszer egésze vonatkozásában. Vagyis lehetséges, hogy a nemzeti kisebbségek⁵ reprezentációját egy *második kamara biztosítja*. Vagy akár az is elképzelhető elméleti síkon, hogy a választási rendszer ordinálisságát együttesen biztosítja a két ház. (Például Csehországban a Képviselőház arányos listás, a Szenátust többségi rendszerben választják.)

3. A hagyományos választási rendszerek témánk szempontjából

A hagyományos, tehát a többségi/egyéni, az arányos/listás, illetve az ezek kombinációját jelentő vegyes rendszereknek a szavazatok mandátummá történő alakítása szempontjából végzett részletes bemutatását, mint evidenciát, ezen publikációban mellőzöm. (A két kategóriapár szinte mindig fedi egymást. Az egyéni, de arányos, illetve a listás, de többségi választási rendszerekre kuriózumként fogok utalni.) *Témánk aspektusából hívom fel a figyelmet, hogy a klasszikus relatív többségi rendszer a fenti*

4 Egyes államokban a választójogi kedvezményeket nem nemzetiségi, hanem vallási alapon lehet kiemelni. (Jóllehet lehetséges, hogy a vallási hovatartozás egyben nemzetiségi hovatartozást is jelent.) Például a pakisztáni parlament (alsó kamarájának) 342 képviselője közül 272 személyt egyéni választókerületekben relatív többségi rendszer alapján választanak, valamint még ezen felül 10 mandátumot nem muszlim jelöltek, azaz vallási kisebbségek jelöltjei között osztanak ki egy 'országos listáról'. (További 60 képviselői helyet 'listán' női jelöltek között osztanak ki.) Ld. FARKAS György Tamás: *A választási rendszer egy speciális ága – a kisebbségek parlamenti képviseletére vonatkozó választójogi szabályozás Magyarországon és külföldön*. Doktori értekezés, Budapest, KRE-ÁJK, 2021, 158.

5 A korábbi magyar jog a kisebbség, a hatályos jog a nemzetiség fogalmát használja. (A szakirodalom gyakran kompromisszumként 'nemzeti kisebbségekről' ír.) A nemzeti kisebbségek fogalmi alapvetéséről ld. JUHÁSZ Imre: *A kisebbségi problematika néhány aspektusa. Rendészet és Emberi Jogok*, 2011, 1 (4), 28.

*definíciók alapján minden kétséget kizáróan kategorikus.*⁶ (Persze kivéve, ha kiegészíti valamilyen kedvezményes kisebbségi mandátumszerzés lehetősége, ám ekkor már eleve nem 'klasszikus' relatív többségi modellről beszélhetünk.) Az abszolút többségi rendszereket a relatív többségi modell visszasságainak orvoslására alkották meg. Ezek megítélése képlékeny, mert ha az első fordulóban nincs győztes, a választópolgár a második körben már más jelöltre (is) szavazhat akár. Ebben az esetben voltaképp ordinális a modell. (Ha viszont a választás már az első fordulóban eldőlt, akkor a rendszer kategorikusként funkcionál.)

A listás választási rendszer kategorikus vagy ordinális mivolta attól függ, hogy hány szintű a körzetbeosztás. A többszintű arányos modelleket tekinthetjük ordinális rendszernek.

A vegyes választási rendszerek főszabály szerint ordinálisnak minősülnek, kivéve az egyszavazatos kompenzációs rendszerek. (Mint amilyen rendszer a magyar önkormányzati választásokon 10.000 fő feletti településeken hatályos.)

A következőkben a nemzetiségi választási rendszerek típusait vázoljuk fel, illetve az egyes atipikus választási rendszereket vesszük górcső alá – a nemzetiségi választópolgárok szempontjait is figyelembe véve. Végül a magyar választási rendszert elemezzük témánk szempontjából.

4. A nemzetiségi választás rendszerei – a kisebbségi kedvezmények csoportosítása

A nemzetiségek parlamenti képvisellete⁷ sok ország választójogában speciális választójogi szabályozásokon keresztül valósul meg, melyeket szintén absztrakt módon kategorizálva elhatárolhatunk egymástól.

6 Személyes álláspontom, hogy a relatív többségi választást politológiai értelemben legfőljebb egy előválasztás teheti ordinálissá. Az előválasztásokról ld. RIXER Ádám: Az előválasztás jogi evolúciója Magyarországon. *Közjogi Szemle*, 2021, 14 (4), 11–21.

7 A nemzetiségek parlamenti képviselétével, annak szükségességével és modelljeivel a szakirodalom viszonylag sokat foglalkozott, melyről részletesen ld. FARKAS György Tamás: *A nemzetiségek parlamenti képviselétének egyes elvi kérdései, avagy van-e helye nemzetiségi parlamenti képviseletnek a politikai arénában*. In: CSERVÁK Csaba és HORVÁTH Attila (szerk.): *Az adekvát alapjogvédelem: Alkotmányjogi tanulmányok*. Budapest, Porta Historica, 2018, 241–248.; FARKAS György Tamás: *A nemzetiségek parlamenti képviselétének modelljei*. In: CSERVÁK Csaba és HORVÁTH Attila (szerk.): *Az adekvát alapjogvédelem: Alkotmányjogi tanulmányok*. Budapest, Porta Historica, 2018, 249–260.; FARKAS György Tamás és LÉNÁRT Ivett: *Nemzetiségek és a választójog*. In: CSERVÁK Csaba és HORVÁTH Attila (szerk.): *Az adekvát alapjogvédelem: Alkotmányjogi tanulmányok*. Budapest, Porta Historica, 2018, 261–272.

Az egyik kategóriában nem érvényesül a közvetlen szavazat követelménye, ezen rendszer az aktív választójog szempontjából nem is minősül kedvezményes mandátumnak. (Az 1990-ben megalkotott és ideiglenesen hatályos magyar rendszer volt ilyen, de a gyakorlatban nem érvényesült.)⁸

A másik nagy kategóriát azon választójogi modellek jelentik, amelyekben a közvetlen szavazat elve manifesztáldók a választási rendszer kisebbségi kedvezményében. Ezen kategórián belül további két fő modellt különböztetünk meg, a kiemelő (aktív) és az integratív (passzív) modelleket.⁹

A kiemelő rendszerek ismérve, hogy a kisebbségi választópolgárok a választások egy bizonyos ágán a 'nem kisebbségeiktől' elkülönülten adhatják le szavazataikat, tehát az aktív választójog gyakorlása jelenti ezen szabályok legfontosabb sajátosságát a választójogon belül. A kiemelés alapja lehet területi vagy személyi. (Az előbbi lényegében csak *de facto* kisebbségi kedvezmény, hiszen a kiemelés alapja nem a nemzetiségi mivolt, hanem egy meghatározott választókörzet, amelyet a ténylegesen nemzetiségi lakossága tesz valójában kisebbségi jellegűvé.) Utóbbi konkrétan az adott kisebbséget, mint választói közösséget emeli ki, és kínál esélyt arra, hogy a nemzetiség a maga körében választhasson, a nem kisebbségi szavazók befolyása nélkül.¹⁰

A területi alapú kiemelő rendszerek tekintetében említhetjük Finnország példáját. Az egykamarás finn parlament 200 képviselőből áll,¹¹ és megválasztása során legalább 12 és legfeljebb 18 választókerület kerülhet kialakításra lélekszám alapján, melyekben a választók – az említettek szerint – pártlistákra voksolhatnak, ám a svéd kisebbség által lakott Åland-szigetek mindenképp egy elkülönült választókerületet alkot, amely egy képviselőt juttathat a parlamentbe.¹² Az ålandi választókerület jelentősen kisebb, mint Finnország egyéb választókörzetei, de garantált az ott élők számára, hogy egy képviselőt okvetlenül a sziget (választójoggal rendelkező) lakói választanak meg.¹³

8 Ld. FARKAS György Tamás: A kisebbségek parlamenti reprezentációját elősegítő speciális választójogi szabályok csoportosításának lehetőségei az aktív és passzív választójog alapján. *KRE-Dlt*, 2023, 6 (2), 29–37. és FARKAS György Tamás: A kisebbségek parlamenti képviseletére vonatkozó speciális választójogi szabályozások elhatárolása az aktív és a passzív választójog alapján. *Parlamenti Szemle*, 2022, 7 (2), 25–46.

9 Ld. részletesebben ezen elhatárolásról Ld.: FARKAS György Tamás: *Kisebbségek és a választójog*. Budapest, Gondolat Kiadó, 2024, 169–176.

10 Uo.

11 Finnország Alkotmánya 24. cikk (részlet).

12 Finnország Alkotmánya 25. cikk (részlet).

13 FARKAS (2024) i.m. 231–232.

A személyi alapú képviseleti rendszerek egyik jól ismert példája Tajvan választási rendszere, amelyben az egykamarás törvényhozás 113 főből áll.¹⁴ E képviselői mandátumok három eltérő mechanizmus révén kerülnek betöltésre. A parlamenti helyek közül 34-et országos pártlisták alapján, arányos képviseleti elv szerint osztanak ki. További 73 mandátum egyéni jelöltek közvetlen megválasztásával nyerhető el, földrajzi alapú választókerületekben. E körzetek kialakítása az egyes települési és közigazgatási egységek – mint például városok, megyék – határait veszi alapul. A képviselői helyek száma az egyes körzetekben az ott élő lakosság számához igazodik, ugyanakkor minden körzet legalább egy mandátummal rendelkezik.¹⁵

A jelen elemzés szempontjából különös jelentőséggel bír az a hat mandátum, amelyet az őslakos közösségek tagjai töltenek be, speciálisan számukra fenntartott, személyi alapú választókörzetek révén. E két országos hatókörű, etnikai hovatartozáson alapuló választókerület közül az egyik a hegyvidéki, a másik a síkvidéki őslakosokat képviseli. Mindkét körzetből három-három képviselőt választanak meg, egyszerű relatív többségi rendszerben. Bár a körzetek három mandátumot biztosítanak, a választók csupán egyetlen szavazatot adhatnak le, így a rendszer nem blokkszavazásos (MNTV), hanem egyéni nem átruházható szavazatos (SNTV) típusú.¹⁶

Tajvan választási rendszere tehát kevert konstrukció, amelyben az egyéni ág két részrendszerre bontható: egyrészt a hagyományos, földrajzi elven szerveződő egyéni választókörzetekre, másrészt az őslakosok számára létrehozott, különleges, személyi alapon működő etnikai körzetekre. Utóbbiak sajátos jellege abban áll, hogy a választási jogosultság nem területi, hanem etnikai alapon kerül meghatározásra: a hegyvidéki őslakos választókerület választói kizárólag hegyvidéki őslakosok, míg a síkvidéki körzetben csak síkvidéki őslakosok vehetnek részt a voksolásban.¹⁷

A földrajzi alapú egyéni körzetek képviselőszámának meghatározása során az ott élő őslakos szavazókat nem veszik figyelembe, mivel e választók nem ezen körzetekben, hanem a számukra kijelölt személyi alapú választókerületekben gyakorolják választójogukat.

Az aktív választójog kapcsán a választási törvény 16. szakasza világosan rögzíti, hogy az őslakosokra vonatkozó külön választókerületekben csak azok a személyek szavazhatnak, akik egyfelől megfelelnek az általános

14 Ld. Additional Articles of the Constitution of the Republic of China 4. cikk.

15 FARKAS (2024) i.m. 194-201.

16 Uo.

17 Uo.

választási jogosultság kritériumainak, másfelől rendelkeznek hivatalosan elismert őslakos státusszal.¹⁸

A választhatóság, azaz a passzív választójog vonatkozásában a jogszabály 24. paragrafusa úgy rendelkezik, hogy a jelöltté válás feltétele az adott választókerületre kiterjedő aktív választójog megléte. Ennek megfelelően az őslakos körzetekben kizárólag őslakos státuszú személyek indulhatnak jelöltként. Figyelemre méltó, hogy a törvény az őslakos körzetek esetében a passzív választójog gyakorlásához magasabb életkori követelményt határoz meg: az ilyen körzetekben indulók esetén a minimális életkor 26 év, míg a nem őslakos körzetek esetében elegendő a 23. életév betöltése.¹⁹

Az integratív modellek a passzív választójog tekintetében, vagyis a jelöltek (választhatók) vonatkozásában alkalmaz sajátos választási szabályokat. Ilyenek lehetnek a kedvezőbb (vagy nem létező) bejutási küszöb, illetőleg a pártlisták összetételére irányadó speciális szabályok. Az ilyen rendszerekben a kisebbség választói nem képeznek külön rendszert a 'többségi' választópolgárokhoz viszonyítva. A kisebbségi választók a többiekhez képest azonos feltételekkel gyakorolhatják aktív választójogukat. (Ezen rendszerekben általában a kisebbségi választópolgárok, mint aktív választójogukat gyakorló személyek közössége nem rendelkezik speciális szabályozottsággal.)

Az integráló rendszerek *de facto* jellemzően listás (arányos) modellekben érvényesülnek. Eszerint a kérdéses kategóriában két altípus azonosítható.

- A listás rendszerbe integráló kategória lényege, hogy a kisebbségeket politikailag képviselni hivatott jelölőszerveket (pártokat) részesítetik speciális kedvezményben. (Pl. nem létező vagy a hagyományos pártokénál kedvezőbb küszöb.) Ebbe a kategóriába sorolhatjuk a ma hatályos magyar választási rendszer nemzetiségi kedvezményét.²⁰
- A másik altípus a pártlistába integráló rendszer, amely hagyományos jelölőszervezetek irányába állít speciális szabályokat. (Ez általában a lista összetételét érinti.)

18 Taiwan Civil Servants Election And Recall Act 16. cikk.

19 Taiwan Civil Servants Election And Recall Act 24. cikk (1) bekezdés.

20 Eszerint az országos nemzetiségi önkormányzatok állíthatnak nemzetiségi pártlistákat, és ezeknek a hagyományos pártlistákkal versengve elegendő a kvóta (az összes szavazat kilencvenharmad része) egynegyedét elérniük a bejutáshoz. LAJOS Edina: *Jog és erkölcs a választási jogban*. In: MISKOLCZI-BODNÁR Péter és JAKAB Éva (szerk.): *Jog és Állam. XXIV. Jogász Doktoranduszok Konferenciája*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2023, 173–180; valamint LAJOS Edina: *Gondolatok a választási rendszerek morális megközelítéséhez. KRE-Dit*, 2024, 7 (2), 1–6.

A listás rendszerbe integráló kategória iskolapéldájának tekinthetjük Szerbiát, amelynek népképviselői szerve 250 képviselőből áll.²¹ Őket egyetlen, az egész ország területét átfogó választókerületben, azaz arányos (listás) rendszerben választják,²² és a megszerzett voksok szerinti arányban osztják ki a listák között a mandátumokat. A listás mandátumok elosztásában azon pártok, pártszövetségek és politikai szervezetek vehetnek részt a választási törvény 128. cikke értelmében, amelyek megszerzik a szavazatok legalább 3%-át.²³ Szerbia sajátlagos, kisebbségekre vonatkozó választójogi szabályozásának kardinális pontja az ún. bejutási küszöb alóli mentesség, aminek értelmében a nemzeti kisebbségek pártjai, pártszövetségei és politikai szervezetei azon esetben is részt vesznek a mandátumok kiosztásában, ha nem érik el a 3%-os bejutási küszöböt.²⁴

A pártlistás rendszerbe integrált választási mechanizmusok illusztrálására kiváló példa Szingapúr választójoga, amely alapvetően a többségi elv mentén szerveződik, azonban strukturálisan többcsatornás felépítést mutat.²⁵ Az ország területén kétféle választókerület-típus működik: egyrészt az egyéni, relatív többségi elvű választókerületek (*Single Member Constituencies* – SMC), ahol a legtöbb szavazatot szerző jelölt szerez mandátumot; másrészt az úgynevezett csoportos képviselői választókerületek (*Group Representation Constituencies* – GRC), amelyek elsődleges célja a társadalmi sokszínűség

21 Ld. Szerbia – parlamenti képviselők választásáról szóló törvény 1. cikk.

22 Ld. Szerbia – parlamenti képviselők választásáról szóló törvény 5. cikk.

23 Ld. Szerbia – parlamenti képviselők választásáról szóló törvény 128. cikk.

24 Ld. Szerbia – parlamenti képviselők választásáról szóló törvény 140. cikk; ld. még FARKAS (2024) i.m.

25 Franciaországban alkalmaztak korábban egy nagyon hasonló modellt, amely tehát azért atipikus, mert listás – de kvázi többségi. A francia 'megerősített PR-rendszerben' (1951, 1956) igen sajátos intézménye volt az *apparentement*, mely a pártlisták összekapcsolásának lehetősége a közös listaállítás nélkül. Ezen megerősített arányos rendszerben a választókerületekben az abszolút többséget szerzett lista az összes mandátumot elnyeri. Ha ilyen nincs, az abszolút többséggel rendelkező *apparentement* 'visz mindent', ha ilyen sincs, a módszer átalakul arányos d'Hondt formulává, melynél a kis magnitúdójú körzetekben szintén nagy előnyt jelent az összefogás. (E reform a 'kompromisszumkész', összefogásra képesebb középpártok érdekében született, akik a kisebb erőknél kedvezőtlen mandátumelosztás miatt így tudták fölvenni a versenyt a szélsőséges, illetve annak tartott pártokkal, a kommunistákkal és gaullistákkal.) LIJPHART, Arend: *Választási rendszerek: típusok, formák, fejlődésvonalak*. In: Fábián György és Kovács László Imre (szerk): *Választási rendszerek*. Budapest, Osiris-Láthatatlan Kollégium, 1997, 88.

intézményes képviseletének biztosítása, különös tekintettel a maláj, indiai és egyéb kisebbségi csoportokra.²⁶

A GRC körzetekben politikai listák versengenek egymással, és az adott körzethez rendelt mandátumok száma 3 és 6 között változik, Szingapúr Alkotmányának 39A. cikk (1) bekezdés a) pontja szerint. E listás körzetek révén lehetőség nyílik arra, hogy a kisebbségi csoportok számára garantált parlamenti részvétel valósuljon meg, ezáltal a GRC rendszer sajátos, kisebbségi részvételt biztosító jogintézménnyé válik a szingapúri választási rendszeren belül.²⁷

A választási körzetek – ideértve mind az SMC, mind a GRC típusokat –, valamint az egyes GRC körzetekhez rendelt mandátumok pontos számát az egyes választások előtt teszik közzé, figyelembe véve az adott területi egység lakosságszámát és földrajzi elhelyezkedését. A 2025. évi választásokat megelőzően összesen 33 választókerületet határoztak meg, ebből 15 egyéni (SMC), és 18 csoportos (GRC) körzetként került kijelölésre. A GRC körzetek közül 8 négyfős, míg 10 öt főt delegáló körzetként működik, tehát a listáknak ennek megfelelően 4, illetve 5 jelöltet kell tartalmazniuk.

E körülmények között a 2025 májusára tervezett választások során Szingapúrban összesen 97 képviselői mandátum kerül kiosztásra. Ebből a kisebbségi részvételre közvetlenül hatást gyakorló GRC körzetek 18 mandátumcsoportot képeznek, amelyek révén a kisebbségi közösségek számára tényleges parlamenti képviselet biztosítható.²⁸

Az Alkotmány 39A. cikk (2) bekezdés c) pontja értelmében egy adott GRC körzetben kizárólag ugyanazon politikai párt által jelölt személyek, vagy teljes egészében független jelöltek alkothatják az induló listát. A mandátumelosztás logikája szerint az adott körzetben induló listák közül az a formáció szerzi meg az összes kiosztható képviselői helyet, amely a legtöbb szavazatot kapja.²⁹

A kisebbségek képviselete szempontjából a GRC rendszer legmarkánsabb speciális szabályozása az a kötelezettség, amely szerint minden induló listán szerepelnie kell legalább egy maláj, vagy egy indiai, illetve egyéb elismert kisebbséghez tartozó jelöltnek. Ez az előírás biztosítja, hogy a

26 FARKAS (2024) i.m. 238.

27 Szingapúr Alkotmánya 39A cikk (1)-(2) bekezdés.

28 Ld. erről <https://www.eld.gov.sg/ebrc.html> (2025. 02. 01.), valamint https://www.eld.gov.sg/pdf/White_Paper_on_the_Report_of_the_Electoral_Boundaries_Review_Committee_2025.pdf (2025. 02. 01.)

29 FARKAS (2024) i.m. 238–245.

kisebbségi csoportok ne csupán elméletben, hanem a gyakorlatban is részesei lehessenek a parlamenti döntéshozatalnak.³⁰

Természetesen ezen fejezet zárszavaként megállapíthatjuk, hogy a nemzeti kisebbségek érdekeinek védelmét egyáltalán nem csak a választójog tudja garantálni, hanem például az ombudsmani rendszer és végső fokon a büntetőjog is.³¹

5. Az alternatív választási rendszer

Az abszolút többségi rendszerekhez hasonló elvi alapon áll az Ausztráliában honos *alternatív szavazási rend*, amely lényegében előre 'lejátssza' az esetleges későbbi fordulót. Ezen modellben rangsorolni kell a jelölteket.³² Ha az elsődleges preferenciák alapján nincs abszolút győztes, az így utolsó jelölt szavazólapjain lévő másodlagos preferenciákat hozzáadják a többiek szavazatszámához, aztán ha kell, a harmadlagosakat is, s így tovább, amíg valaki el nem éri a voksok 50%-a fölötti eredményt.³³ (Kicsit emlékeztet e módszer a szavazatátruházó rendszerekre, a legfőbb különbség talán, hogy itt nem lehet szó arányosságról, hisz csupán egyvalaki juthat mandátumhoz.)

30 Uo.

31 A nemzeti kisebbségek büntetőjogi védelméről ld. például POLT Péter: *A közösség elleni izgatás egyes jogalkotási és jogalkalmazási kérdései*. In: LIGETI Katalin (szerk.): Wiener A. Imre 70. születésnapjára. Budapest, Közgazdasági és Jogi Kiadó, 2005, 167–184.

32 Érdekes, hogy listás rendszerekben nem merült fel kellő súllyal a rangsorolás kérdése. Magam két esetben látnám a jelentőségét. Egyrészt a választók másodlagos preferenciája akkor jöhetne számításba, ha az elsődleges szavazatuk alapján jelölt párt nem lépne át a küszöböt. Másrészt, ha valamelyik (főképp legnagyobb átlag szerinti) elosztási módszernél ugyanolyan értékkel rendelkezik két párt, akkor először az kaphatna mandátumot, amelynek másodlagos preferenciája előkelőbb.

33 Amennyiben senki nem szerezte meg az első preferenciák abszolút többségét, akkor a metódus úgy folytatódik, hogy az a jelölt, akinek a csomagjában a legkevesebb szavazólap van, kiesik, és a szavazólapjait a második preferenciák alapján ismét csomagokba rendezik, majd ezeket a csomagokat hozzáadják a versenyben maradt jelöltek szavazólapjaihoz. Ha még így sem jutott senki a szavazólapok abszolút többségének a birtokába, akkor megint a legkevesebb szavazólappal rendelkező jelölt esik ki, és az ő szavazólap-csomagját osztják szét a rajtuk szereplő következő preferenciák szerint a megmaradt jelöltek közt. S ez a művelet a fenti módon folytatódik addig, amíg valakinél össze nem gyűlik a szavazólapok abszolút többsége.

Rá kell világítanunk: az alternatív szavazási modell elméletileg igazságosabb,³⁴ mint az abszolút-többségi metódusok.³⁵ Mégpedig azért, mert azoknál csupán az elsődleges preferenciáik alapján első két (vagy több) helyezettre eső másodlagos preferenciákat képes tekintetbe venni a második fordulóban. Ezzel szemben az egy fordulós alternatív rendnél az összes preferencia patikamérlegre tételük, ráadásul nem csak a másodlagos, hanem akár a harmadlagos vagy még távolabbi népszerűségi mutatók is. Ki kell emelnünk, hogy az abszolút többségi rendszerben a másodlagos preferenciák – az alternatív modellhez képest – is nyilván kevésbé érvényesülnek, ugyanis a második fordulóban valószínűleg nem megy el mindenki szavazni, akinek az első számú jelöltje kiesett. (*Ad absurdum* a mi korábbiinkhoz hasonló abszolút-egyszerű modellben a másodlagos-harmadlagos preferenciák szerint akár győztessé is váló, tehát kevésbé elutasított jelölt talán az elsődleges voksok tekintetében 15% alatt lévén be sem kerülne a második fordulóba!) Gondoljunk bele: egy visszafogott, kevésbé élvonalban küzdő, de kevesebbek által utált képviselő az elsődleges preferenciák szerint lehet, hogy az abszolút többségi rendszerben nem is jutna a második fordulóba, másodlagos (vagy harmadlagos stb.) preferenciái alapján viszont összességében a legnépszerűbb.³⁶ *Az esetleges kisebbségi jelölteknek például így az lehet az esélyük, ha alacsony az elutasítottságuk.*

34 Természetesen ehelyütt is tegyük hozzá: a választási rendszereknek az igazságosság mellett a hatékonyság szempontjait is figyelembe kell venniük, nevezetesen a kormányzóképeség biztosítását. A hatékonyságról más összefüggésben ld. CSEPORÁN Zsolt és KOCSIS Miklós: A jog hatékonyságának alkotmányjogi dimenziói. *Jogtudományi Közlöny*, 2015, 70 (11), 523–530.

35 A korábbi magyar rendszerben az első fordulóból a második körbe az első három helyezett, illetőleg a legalább 15%-ot elért jelölt jutott. Franciaországban az egyéni körzetekben, ha nincs az első fordulóban abszolút győztes, az első forduló első két helyezettje mindenképpen, és az esetlegesen még rajtuk kívül legalább 12,5%-ot szerzett személy kerül. (Ez a modell annyival igazságosabb a korábbi miénknél, hogy az abszolút többségi rendszerbe csak akkor 'zavar bele', ha a harmadik – és esetleg még további – jelölt tényleg számottevő támogatottsággal rendelkezik, és nem csupán alkupozíciót szerez a 'nagyok' felé. Főszabály szerint abszolút-abszolút, kivételesen abszolút-egyszerű rendszer.)

36 Hasonló matematikai dilemma: az abszolút modell a második körben is csak a másodlagos preferenciákat vizsgálja, míg lehetséges, hogy egy jelölt csak a harmadlagos vagy még hátrébbi rangsor miatt – tehát gyakorlatilag az ellenfelek általi elutasítottság hiánya okából – lehet az alternatív rendszerben képviselő.

6. A 'kislistás' rendszer

A többségi rendszerekben nem volt korábban evidencia, hogy körzetenként csak egy mandátum szerezhető. (Vagyis hogy a körzeti magnitúdó: egy.) Például a brit többségi rendszerben a kétmandátumos körzetek voltak jellemzőek, ekkor a jogosultak két egyéni jelöltre szavazhattak – és két mandátumot osztottak ki.³⁷ Korábban is előfordult egyes országokban (például: India, Kanada, USA) néhány (!) többmandátumos körzet, miközben a választókerületek nagy részének lakossága csupán egy képviselőt küldhetett a parlamentbe.³⁸ Ez a megoldás – bár egyes fölfogások máshogy tartják – nem arányos, hanem többségi struktúrának tekinthető.

A magyar önkormányzati választásokon kistélepüléseken alkalmazott kislistás, új nevén egyéni listás rendszer (melyekhez képest csak fokozati különbség van a megszerezhető mandátumok számát tekintve) szintűgy.³⁹ Ezen, a szakirodalomban blokkszavazásnak is nevezett modell lényege: a választónak annyi szavazata van, ahány mandátumot lehet szerezni a körzetben, a helyeket pedig relatív többségi sorrendben osztják ki. *Ez – legalábbis az egyik dimenzióban – ordinális szavazást valósít meg.*

A blokkszavazás 'alkategóriája', a *kumulatív* egyéni rendszer annyiban különbözik a kislistástól, hogy a választópolgár akár az összes szavazatát halmozhatja (kumulálhatja) egyetlen jelöltre. (A kumulatív listás rendszer, mint alább látni fogjuk, viszont ettől eltérő, hisz ott a mandátumok elosztása a listás szavazatarányok alapján történik, a kumulációnak legfeljebb az egyes listákon preferenciákat kapott jelöltek sorrendiségében van szerepe.) Ezt a modellt a szakirodalom félarányosnak sorolja be.⁴⁰ Ez a modell lehetőséget ad a választópolgárnak, hogy többszörösen segítsen egy számára kimagaslóan szimpatikus jelöltet, ha van ilyen. De ha nincs annyira határozott elképzelése, akkor több személyt (pártot) is egyformán támogathat. *A blokkszavazás álláspontom szerint okvetlenül ordinális, a kumulatív szavazás pedig többdimenziósan ordinális. (Az egy külön vitát*

37 Mauritiuson 1967-ben tértek át a 40 egymandátumos relatív többségi rendszerről a 20 hárommandátumos relatív többségi modellre. (Később 10 pótlólagos arányosító mandátumot is bevezettek.) A Seyschelles-szigeteken 7 kétmandátumos és 1 egymandátumos körzetet alkalmaztak. Ld. CSERVÁK Csaba: *A végrehajtó hatalom és a parlament választása*. Debrecen, Licium-Art, 2016, 49.

38 LIJPHART i.m. 65–67.

39 Ld. erről még CSERVÁK (2016) i.m. 50.

40 Fábíán György és KOVÁCS László Imre: *Voksok és mandátumok*. Budapest, Villányi Úti Könyvek, 1998, 43.

érne meg, hogy blokkszavazásos modell többdimenziósan ordinális-e. Természetesen akkor feltétlenül, ha nemzetiségi kedvezmény lehetőségével párosul, miképpen 2005-ig a magyar kislistás rendszer a kisebbségi kedvezménnyel az önkormányzati választáson.)

7. Preferenciális arányos rendszerek

A jellemző kritika az arányos rendszerekről, hogy a választópolgár csak a pártok által állított listára szavazhat, nincs beleszólási lehetősége a konkrét személyekbe. Feltétlenül ekként érvényesül ez minden arányos (listás) rendszer esetében?

Léteznek preferenciális listás módszerek, amelyek közös vonása, hogy a választópolgár valamilyen módon beleszólhat a lista sorrendiségébe. Utóbbiakon belül megkülönböztethetjük a *preferenciális, a szavazatok kumulálására lehetőséget adó, valamint a szavazatok megosztását is ismerő modelleket*. Az elsőnél a választópolgárnak lehetősége van a megadott pártlistán módosításokat végrehajtani, az általa kedvelt politikusokat valahogy megjelölni. A második esetén a szavazó egy jelöltnek – bejutását fogadosabban elősegítendő – további többletvoksokat adhat. A harmadik pedig a fönntüntetett lehetőségeket különböző listák jelöltjeire nézvést is megnyitja.

Finnországban a 'flexibilis lista' lehetővé teszi, hogy a sorrendet teljes egészében a választói akarat alakítsa ki, a szavazólapon csak ABC-sorrendben a jelöltek neve szerepel. *Mint a tanulmány egyéb részeiből kiderül, a finnországi rendszer lehetőséget teremt a kisebbségek képviselőire is, tehát háromdimenziósan ordinálisnak tekinthetjük.*

A preferenciális módszerek színtépe igen tarka a szavazók módosítási joga tekintetében. Ausztriában csupán 1, Olaszországban 4 preferált személy jelölhető meg. Svájcban és Luxemburgban a szavazatmegosztás is lehetséges, oly módon, hogy minden választópolgárnak annyi voksolási lehetősége van, ahány mandátum kiosztható az adott körzetben, s ezekben eltérő pártok jelöltjeit is részesítheti. Nyugat-Európa legtöbb országában mára már elfogadottá lett a választópolgároknak a listák összeállításába való beleszólási lehetősége, Belgiumban például csaknem 50%-os az ilyen szavazatok hatásának aránya, szinte csak a német rendszer nem ismeri ezen intézményt, ott az egyéni körzetek pótolják a személyek közötti választást.⁴¹

41 CSERVÁK (2016) i.m. 66.

A rendszerváltások után kifejeződött Kelet-Közép-Európai rendszerek némelyike is ismeri a rugalmas listák módszerét. *Lengyelországban* a választóknak a pártok területi listájáról egy nevet kell kiválasztaniuk, s ez számít egyetemenként pártok közötti választásnak is.⁴² Hasonló ehhez a szlovén modell,⁴³ melyben a választóköztereket egyéni közetekre osztják, s az egyéni jelöltek egyben a listák jelöltjei is, a választók pedig a képviselőre történő voksolással választanak pártot is.⁴⁴ A mandátumokat a listák szavazataránya alapján osztják szét, s azok a jelöltek nyernek mandátumot, akik saját listájukon a legtöbb szavazatot kapták. *Csehországban és Szlovákiában is* alakíthatják a szavazók az előzetesen megadott sorrendet. Minden választópolgár megjelölhet 4 olyan személyt a listákon, akit különös tekintettel szeretne a parlamentbe juttatni. Preferenciás szavazatokkal akkor lehet mandátumhoz jutni, ha a közetben a választóknak legalább 10%-a élt a preferálás lehetőségével, s az adott jelölt a pártjára leadott szavazatokhoz képest legalább 10%-nyi ilyen voksot megszerzett.⁴⁵ Ausztriában ugyanez a szabály,⁴⁶ csak az egy mandátumhoz szükséges szavazatok fele vagy az adott pártra leadott voksok 1/6 része a preferenciális mandátumszerzés feltétele.

Az európai tapasztalatok azt jelzik, hogy általában ritkán változik a preferenciás szavazatok révén a pártok által előzetesen megadott sorrend, mégis elvi jelentőséggel bír, hogy tér nyílik az egyének közötti választásra is az arányos mandátumelosztás mellett. Így nem csupán a pártokon belüli 'másodlagos rekrutáció' dönt a képviselői helyekről. Eme modell, úgy vélem, megteremti az egyéni és listás rendszerek erényeinek elegyítésével az igazságos, mindkét irányból (arányosság és közvetlenség) elfogadható mandátumelosztást.⁴⁷

A preferálás lehetősége mindenképpen ordinális rendszert honosít meg. Amennyiben egyetlen párt jelöltjei között lehet sorrendet felállítani, akkor egydimenziósan ordinális a modell. Amennyiben nincs is külön

42 DEZSŐ Márta: *Képviselő és választás a parlamenti jogban*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó-MTA Állam- és Jogtudományi Intézet, 1998, 187.

43 DEZSŐ (1998) i.m. 188.

44 Nézetem szerint eme modell, mivel adott párt különböző jelöltjei közöttes választásra lehetőséget nem ad, nem is preferenciális arányos rendszer, hanem inkább a német perszonalizált PR-rendszerekkel eshet hasonló tekintet alá.

45 DEZSŐ (1998) i.m. 186.

46 Ld. DEZSŐ Márta: *Bonyolult is, vitatott is – a magyar választási rendszer Európához mérve*. In: MOLDOVÁN Tamás (szerk.): *Szabadon választott. Parlament Almanach*. Budapest, Idegenforgalmi Propaganda és Kiadó Vállalat, 1990, 9.

47 A mandátumelosztás módszereiről ld. még LJPHART i.m. 69–71.

nemzetiségi kedvezmény, a preferálás lehetősége 'de facto' esélyt teremt a kisebbségek számára.

8. Egyének közötti választáson alapuló 'félarányos' rendszerek

A blokkszavazás sajátos módozata a '*limited vote*' (korlátozott szavazás). A Spanyolországban (regionális választások) és Japánban korábban alkalmazott korlátozott szavazás (LV) sajátlagos, félarányosnak is vélelmezhető modellt jelent.⁴⁸ E módszer lényege, hogy a szavazás több egyéni jelöltre történik, hasonlóan az ún. kislistás rendszerekhez, egy választópolgárnak viszont egy kerületben valamennyivel kevesebb szavazata van, mint ahány mandátumot a körzetben kiosztanak. (Pl. egy korábbi rendszerben Japánban egy körzetben 2 szavazat és 4-10 mandátum) Hogy ez miért arányosabb, mint a többségiként besorolt kislistás szisztéma? Egy egyszerű levezetéssel belátható. Az utóbbi rendszerben, ha egy párt vagy csoport egyértelmű túlnyomósággal bír a népszerűség vonatkozásában az adott körzetben, akkor általában minden támogatója minden szavazatlehetőségét ezen erőknak adja (a mai pártelvű viszonyok között ez valószínű). Így ezek a jelöltek (mondjuk 25 %-nyi támogatottsággal) mind megelőzik a többieket (mondjuk a 20%-os népszerűségűeket). Ezzel szemben az LV-rendszerben több mandátum kerül kiosztásra, mint ahány szavazatuk a legnépszerűbbeknek van, ezáltal a másik csoport jelöltjei, ha kevesebb szavazattal is, de képviseltetve lesznek. (Esetleg a kétszavazatos modellben az első kettő A-párti lesz, a második kettő B-párti. Általában ilyen rendszerben a pártok annyi jelöltet indítanak, ahány szavazati lehetőség van, máskülönben egymástól vennék el a voksokat.) Az SNTV-t (szintén a korábbi Japánban) az LV egyik esetének is tartják, ahol egy választónak csupán egy szavazati joga van egy többmandátumos körzetben. *Mindazonáltal a két rendszert nem vonhatjuk egy tekintet alá, mert a többes szavazat, a szavazatmegosztás lehetősége miatt lényegi megkülönböztető ismérve egy rendszernek, klasszifikációs szempontként élesen elválaszthatóan az egyszavazatos rendszerektől.* Úgy is fogalmazhatnánk jelképesen, hogy az 1 és a 2 között jóval nagyobb a különbség, mint a 2 és a 3 tekintetében. (Japánban időközben a vegyes rendszerű választásra tértek át.)

Az SNTV igen kockázatos lehet a (főleg nagy) pártok számára, mivel támogatottságuk előzetes feltérképezésének igen alapos voltát előfeltéte-

48 LIJPHART i.m. 85.

lezi. Ha támogatottságukhoz képest kevesebb jelöltet indítanak, akkor jó néhány rájuk leadott voks mintegy feleslegesnek bizonyul, nem hasznosulva mandátumként. A túl sok jelölt esetén pedig a rájuk leadott szavazatok pedig talán nagyon szétszóródhatnak, kiolthatják egymás esélyeit, több jelöltjük tekintetében egy 'nevető harmadik' idegen győzelmét elősegítve; a pártot így a támogatottságánál kevesebb mandátumhoz juttatva.⁴⁹ *Az LV egydimenziósan ordinális, az SNTV viszont kategorikus rendszer. (Kivéve, ha nemzetiségi voksolás lehetőségével párosul, mert akkor többdimenziósan ordinális. Ez érvényesül a már bemutatott Tajvan esetében.)*

9. Az egyik leginkább ordinális atipikus választási rendszer: az STV

Az arányosság, valamint az egyének közötti választás pozitívumait egyesíti a szavazatátruházó modell (STV), amely Írországból és Máltán használatos. E rendszert arányosnak tartják, viszont az egyének közötti sorrendet teljes egészében a választópolgárok alakítják ki. E modell egészen különleges, e kuriózuma miatt foglalkozunk vele igen részletesen. *A talán legtipikusabban ordinális rendszer.* A többmandátumos választókerületekben a választópolgárnak rangsorba állítva annyi jelöltre lehet szavaznia, ahányan a körzetben mandátumot nyerhetnek. (Azért annyi jelöltre *lehet*, nem pedig *kell* szavazni, mert csak az elsődleges szavazat kötelező.) Egy matematikai képlet alapján képeznek egy kvótát, és amennyiben az elsődleges szavazatok alapján nem tudják a kvótát elértek között az összes mandátumot kiosztani (mert kevesebben érik el), egy bizonyos arányszám alapján a másodlagos/harmadlagos szavazatok is figyelembe vétetnek.⁵⁰

49 FÁBIÁN-KOVÁCS (1998) i.m. 44.

50 1. A szavazás megtörténte után határozzák meg az elosztás alapjául szolgáló Droop-kvótát. Ez úgy jön ki, hogy a választókerületben leadott összes érvényes szavazatot elosztják a megszerezhető mandátumok eggyel növelt számával, majd az így kapott hányadoshoz hozzáadnak egyet. Az a jelölt, akire a leadott elsődleges szavazatok összege eléri a Droop-formulát, megválasztottnak tekinthető.

2. Ha nem lehet ezen eljárás alapján az összes mandátumot kiosztani (ez a szavazatok megosztottsága miatt valószínű), újabb számítás következik. A már megválasztott képviselők szavazólapjait újra elosztják az azokon szereplő másodlagos preferenciák alapján, de csak egy arányszámmal megszorozva növelik meg a másodikként rangsorolt jelöltek szavazatszámát. Az arányszám =

a megválasztott képviselő szavazatainak száma – Droop-kvóta

a megválasztott képviselő szavazatainak száma

Akiknek e számmal megnövelt szavazatai eléri a kvótát, mandátumot szereznek.

3. Ha így sem tölthetnek be minden képviselői helyet a körzetben, törlik a legkeve-

Az arányosság letéteményese, hogy a 'sokadlagos' (másodlagos, harmadlagos, negyedleges stb.) preferenciák is figyelembe veendők. Bár egyéni választásról van szó, az egyének pártok jelöltjei, és a jelöltek általában tájékoztatják is a választókat, önmaguk után kinek a támogatását tartják kívánatosnak. (A pártoknak célszerű mérlegelni népszerűségüket, és egy körzetben annyi jelöltet indítani, hogy ne rontsák túlzottan egymás esélyeit.) Írországban egyébként a körzeti magnitúdó 3.7 (általában 3 és 5 között mozog), tehát az alacsonyabb preferenciákat ritkábban kell felhasználni. Az ilyen rendszerekben az alacsony magnitúdó azért is ajánlatos, mert ez kevesebb terhet ró a szavazókra.

„Arányos-e a szavazatátruházó választási rendszer?” – vethetjük fel a kérdést, annak ellenére, hogy a szakirodalom voltaképp egyöntetűen eme kategóriába sorolja. A válasz nem egyértelmű.⁵¹ A pontos definíció az, hogy nem is arányos modelltől beszélhetünk, hanem egészen sajátlagos, a választópolgárok másodlagos, harmadlagos stb. preferenciáit is figyelembe vevő, összetett, súlyozott számítási módozatról. Ennek kapcsán érdemes rámutatni, hogy egy arányos rendszerben egy 10 %-ot elérő jelöltet lehet, hogy 90 % kifejezetten ellenez. Egy 4 %-os – ezzel például a magyar küszöb szerint kieső – párt ezzel szemben lehet, hogy a választók 80 %-ának valamennyire szimpatikus. Egyéni körzetben egy 45 %-nyi támogatottsággal bíró jelölt legyőzheti a 40 %-ot maga mögött tudó személyt, holott lehet, hogy a maradék 15 % inkább a másodikat preferálná.

Az is megemlítenéd, hogy bár eddig általában pártjelöltekről beszéltünk, ezen modell tágas teret nyit a függetleneknek, illetve akár a nemzetiségi származásúaknak. A kisebb pártok támogatottjai vagy az 'egyéni indulók' ugyanis több másodlagos szavazatot kaphatnak, mint a jelentősebb csoportok második-harmadikjai (főképp, ha van egyértelmű esélyes az adott

sebb elsődleges voksot kapott jelölt szavazatait, s annak szavazólapjait a másodlagos preferenciák alapján elosztják a még be nem jutottak között. Akik így elérik a Droop-kvótát, bejutnak a parlamentbe.

4. Ha még ezen művelet után sem talált gazdára az összes mandátum, a 2. és 3. pont szerint megválasztottak szavazólapjait a másodlagos és harmadlagos preferenciák alapján osztják újra az előbbi módszer szerint. Akiknek ezzel az eljárással jön ki a Droop-kvóta, mandátumhoz jutnak.

5. Ha esetleg még így is maradna kiosztatlan mandátum, az egész metódus folytatódik, amíg kell.

RAE i.m. 61–62.

51 Ld. uo. 63.

táborban), és a kedvező sokadlagos preferenciák is jól jöhetnek.⁵² Talán a rangsor hátsóbb részeibe az egyértelmű pártkötődéssel rendelkezők is előszeretettel sorolnak független jelölteket vagy kis párthoz tartozókat. Egyes – például a helyhez kötődő – jeles személyek több oldalról is begyűjthetnek jónéhány voksot.

A gondolatsor viszont fordítva is igaz – a nagy pártok jelöltjei közül az a fő esélyes, akit a kisebbekhez, illetve a pártokhoz egyáltalán nem kötődő választók inkább elfogadnak. Eme modellben érdemes a legnagyobb politikai táboroknak is függetlenként támogatni hozzájuk kötődő jelölteket, hisz ekként több másodlagos-harmadlagos voksot szerezhetnek, viszont – kompenzációs lista nem lévén – nem veszítenek semmit.

A szavazatátruházó modell a fönnérintett elemzésből láthatóan más elemeket visz be a túlzottan is polarizálódó, a 'bináris kódra' épülő politikai rendszerbe. A másodlagos preferenciák, illetve a függetlenek kedvezőbb esélyei okából mintegy más törésvonalak mentén jelenítheti meg a társadalmat, így – meglátásom szerint – leginkább a második kamarák megválasztásának lehet remek eszköze.

*A szavazatátruházó rendszer kétdimenziósan ordinális, de ha mondjuk egy kisebbségi származású választópolgár kisebbségi jelöltre kívánna szavazni, ezen választási rendszer fokozottan lehetővé teszi, tehát a nemzetiségi hovatartozás kifejezésére is megfelelő.*⁵³

10. A megszemélyesített arányos rendszer – a választópolgárok oldaláról

Jóllehet a közbeszédben elterjedt, hogy a magyar választási rendszer kialakításánál a német modell volt a zsinórmérték, ez nem teljesen igaz. A német rendszer szigorú értelmezésben nem is vegyes, hanem ún. perszonalizált PR-rendszer. Arányos rendszer az eredmények ismeretében is, hiszen az aránytalanság 1% körüli. Arányos (listás) mivoltát az a tény is

52 Elsődleges voksból egy 9 mandátumos körzetben is több, mint 10 %-ot kell szerezni az első számítási körben való bejutáshoz, ami nem kedvez a kicsiknek. Viszont, ha sok másodlagos-harmadlagos preferenciával rendelkeznek olyan jelöltek szavazólapjain, akik nagy fölényrel jutottak be (így nagy a felesleg a számítási kvóta számlálójában), kedvező helyzetbe kerülhetnek. Ugyanez igaz, ha olyan jelöltek szavazólapjain vannak másodlagos szavazataik, akik a legkevesebb voksot kapták. Ekképp a kicsik egymást is támogathatják.

53 Írországból egyébként az 'utazó népcsoport' (Irish Travellers) élvez egyfajta nemzeti kisebbségi státuszt. Ld. OSTBERG, René: Irish Travellers, *Britannica* [online] www.britannica.com/topic/Irish-Travellers (2025. 04. 12.)

alátámasztja, hogy a mandátumok elosztása kizárólag a listás szavazatok alapján történik, a következő módon:

1. A jogosultak két szavazattal élhetnek: az egyéni képviselőre és tartományi listára voksolhatnak. A 299 egyéni körzetben *relatív* többséget elért jelöltek már mindenképp parlamenti hely letéteményeseivé emelkednek.
2. Összesen 598 tagú a parlament, következendőleg ennyi mandátumot kell kiosztani. Ez a művelet – legalábbis a számarányok tekintetében – kirekesztőleg a pártlistás szavazatokat veszi alapul. Azon pártok, melyek nem szerzik meg országos összevetésben a voksok legalább 5%-át, vagy nem juttatnak be legalább 3 egyéni képviselőt, kiesnek, szavazataikat figyelmen kívül hagyják.
3. A pártok között főszabály szerint az 598 képviselői helyet – a Hare-Niemeyer módszer vezérszalagján – először országos szinten osztják szét, majd az ekképp kiszámított mandátummennyiségekben – szintén a fönnérintett algoritmusra támaszkodva – a pártok *területi* listáit részeltetik.⁵⁴
4. Az adott tartományban a pártoknak járó mandátum-összmenyiségből levonják az ugyanazon erőik által megszerzett egyéni helyeket. A megmaradó mandátumok a területi lista alapján kerülnek kiosztásra.
5. Ha egy párt által elnyert mandátumok száma meghaladja a pártnak a 3. pont szerint járó mennyiséget (hisz az egyéni győztesek már mindenképp képviselők!), a párt a többletmandátumot (*Überhangmandate*) megtarthatja, ezért a többiek semminemű kompenzációban nem részesülnek, s ezzel növekszik a parlament alaplétszáma.⁵⁵ (Erre a korábbi évtizedekben ritkán került sor, az utóbbi esztendőkből azonban megszaporodott a többletmandátumok száma.⁵⁶) *Fel kell hívnunk a*

54 KAASE, Max: *Megszemélyesített arányos képviselet: A nyugatnémet választási rendszer „modellje”*. In: FÁBIÁN György és KOVÁCS László Imre (szerk.): *Választási rendszerek*. Budapest, Osiris-Láthatatlan Kollégium, 1997, 163–165.

55 Uo. 162.

56 Uo. 165.; valamint LIJPHART i.m. 81. 2013 februárjában módosították a fenti normákat. A módosítás alapján a többletmandátumok hatását kiegyenlítik, azaz ha egy párt többletmandátumhoz jut, a parlamentbe bejutott összes többi párt is kap egy-egy úgynevezett kiegyenlítő mandátumot. (Ezt változtatták meg 2025-re.) Ld. Németh Márton: *Választások Németországban: egy reform tanulságai. Arsboni* [online] <https://arsboni.hu/nemet/> (2025. 03. 31.) A többletmandátum intézménye korábban a nagy pártok számára volt előnyös. 2013-as Bundestag-választáson például 24 többletmandátum keletkezett, és mindegyiket a konzervatív uniópártok

figyelmet, hogy az elmúlt években a releváns jogszabályokat megváltoztatták Németországban, a többletmandátumokat korlátozva a parlament létszámát maximálták 630 főben.⁵⁷

Szűkebb témánk miatt ki kell emelünk, hogy a német választási rendszer háromdimenziósan ordinálisnak tekinthető, mert mind tartományi, mind szövetségi szinten lehetővé teszi a nemzetiségek mandátumszerzését, mégpedig a listás rendszerbe integráló modellként. Emellett az is említésre méltó, hogy az egyébként 5%-os bejutási küszöböt 'kiváltja', ha egy lista három egyéni jelöltet bejuttat relatív többséggel. Ez is az országosan nem, de helyi szinten erős – így a nemzeti kisebbségi – szervezeteknek, jelölteknek kedvez.⁵⁸

11. A magyar választási modell a rendszerváltozást követően

A rendszerváltozás utáni magyar választási rendszer (1990-2010) egyértelműen tipikus kompenzációs vegyes modell volt; egyéni és listás úton egyidejűleg lehet mandátumot nyerni. Az országgyűlés létszáma eszerint 386 fő. A listás mandátumszerzésen belül is két szint különíthető el: területi (52 hely) és országos (58 hely). A képviselőségért való harc tehát három fronton folytatódhatik, a választópolgárok azonban csak egyéni képviselőre és területi (azaz megyei vagy fővárosi) listára szavazhatnak. Az országos helyek betöltése – nemzetközi összehasonlításban igen sajátos megoldást képezve – a területi és az egyéni töredékszavazatok alapján történik. Az országos lista tehát kapcsolatot teremt a két 'ág' között, ezzel kompenzációs vegyes rendszert alkotva, ellentétben az ún. 'árok-rendszerrel',⁵⁹ melynél

szerezték meg. Ezt a hatást az említett szabály kiküszöbölte, a megoldás így a kisebb pártoknak kedvezett. Viszont előfordult, hogy 100 főnél is több képviselővel bővült a parlament létszáma. Ez vonta maga után a változtatás szükségességét.

57 A német rendszer legutóbbi reformjairól ld. még Hellmann, Daniel: Was taugt das neue Wahlgesetz?, *Blickpunkt*, 2024/13, 1–14.

58 A dánok, szorbok, frízek a kiemelt státusszal rendelkező népcsoportok Németországban. A kedvezményes küszöb megmaradt, ez a kisebbségek védelmét is szolgálja. (Eredetileg a reform e kedvezmény eltörlését is érintette, de ezt az Alkotmánybíróság alkotmányellenesnek ítélte.) Ld. FARKAS György Tamás: A német választási rendszer kisebbségekre vonatkozó rendelkezései szövetségi és tartományi szinten, *KRE-Dit*, 2022, 5 (2), 1–21.

59 KASAPOVIC, Mirjana és NOHLEN, Dieter: *Választási rendszerek és rendszerváltás Kelet-Európában*. In FÁBIÁN György és KOVÁCS László Imre (szerk.): *Választási rendszerek*. Budapest, Osiris-Láthatatlan Kollégium, 1997. Az árokrendszerbe tartozik eszerint például az albán, a litván, a horvát és az orosz megoldás.

a többségi elv alapján szerzett mandátumokat nem veszik figyelembe a listás elosztásnál.

A korábbi magyar választási rendszer egy pontosan sehol másutt nem ismert módszert alkalmazott a megyei listás mandátumok elosztásánál.⁶⁰ Találóaan úgy lehetne minősíteni az elemzett módszer, mint a 'korlátozott legnagyobb maradék módszerét', hisz a második körben voltaképp itt is a 'maradék' a mandátumelosztás talpköve, csakhogy ez a maradék minimálisan a kvóta kétharmada.⁶¹

Az egyénire és listára való szavazás lehetősége miatt ezen rendszert ordinálisnak tekinthetjük. Hozzá kell tennünk viszont, hogy a 35/1992. (VI. 10.) AB határozat ellenére a nemzeti kisebbségek parlamenti képviselőinek megteremtése 2014-ig elmaradt.

12. A hatályos hazai szabályozás talpköve

A választási rendszer kialakítását a 'kétharmados alkotmányozó ciklusban' fokozott figyelem övezte.⁶² Az új választási modell (2014-től) szintén

60 A belga modell hasonlít a korábbi magyar rendszerhez. (Az országos listán a D'Hondt-módszer szerinti elosztás valósult meg.) Eszerint a mandátumelosztás alapja az első körben a Hagenbach-Bischoff-kvóta. A mandátumelosztás *második körében azonban az a párt is mandátumot nyerhet, amelyik rendelkezik a kvóta kétharmadnyi értékével*. Ha így sem sikerült az összes hely elosztása, a megmaradó mandátumok felkerültek az országos listára, tehát a legnagyobb maradék módszere nem érvényesült, a magyar megoldás nem LR (legnagyobb maradék)-rendszer. Ebben a modellben tehát „[M]ár nem a támogatottság mértéke dönt, hanem az, hogy a mandátumot még nem szerzett párt szavazatszám nagyobb-e vagy a már mandátumhoz jutottak maradékvoksa”. Ld. FÁBIÁN-KOVÁCS (1998) i.m. 90. A szerzőpáros kiemeli a maradék- és töredékvoks közötti különbséget. A maradékszavazat az elsődleges mandátumelosztás során fel nem használt szavazatok száma, töredékszavazat pedig a végső eljárásban a megyéből továbbvitt érték. Véleményem szerint a megállapítás kicsit félreérthető, hisz a legnagyobb maradék elve szerint sem az erőssorrend döntene, hanem szintén az, hogy a már mandátumot szerzett párt maradékszavazata, vagy a még nem bejutott párt szavazatszám nagyobb-e.

61 A hagyományos Hare-módszerek az egy mandátum elnyeréséhez szükséges szavazatszámot határozzák meg először, majd ez alapján osztják el a helyeket. A kvóta: a körzetben leadott érvényes szavazatok/a megszerezhető képviselői helyek száma. A pártok voksainak számában ahányszor ez megvan, annyi mandátumot szereznek. Az LR-Hare rendszerekben (a legnagyobb maradék módszer) az összes mandátum gazdára talál, ha az első körben ez nem sikerül, akkor a pártok maradékszavazatainak sorrendje az elosztás alapja.

62 DRINÓCZI Tímea: Constitutional Dialogue and Legislation on Parliamentary Election in Hungary – 2010-2014. *Osteuropa-Recht*, 2014, 60 (4), 452–467.

minden kétséget kizáróan a vegyes rendszerek közé sorolható be.⁶³ Mivel az egyéni kerületek eredményei után kompenzáció jár, így kompenzációs vegyes rendszernek minősíthetjük.⁶⁴ A szavazati struktúra ama tekintetben nem változott, hogy a választópolgároknak két szavazati lehetőségük van. Mandátumot azonban – szemben a korábbi hárommal – szintén két úton lehet szerezni: 106-ot egyéni körzetben relatív többségben és 93-at országos listán. Ez utóbbi alapja a kompenzáció mellett a konkrét listás szavazatokat is magában foglalja; a megyei lista így megszűnik. Az egyéni rész relatív többségivé alakult át.

E vázlatos áttekintés után nézzük át részletesebben a mandátumszerzés útjait a korábbi és az új magyar választási törvény szerint!⁶⁵

Az új törvény szerint az országos listáról megszerezhető mandátumokat a következő eljárás szerint kell kiosztani:

- a) a párt listás szavazatainak számához hozzá kell adni az adott párt töredékszavazatait (a továbbiakban: pártlistára jutó szavazatok száma),
- b) a pártlistákra jutó szavazatok számát össze kell adni
- c) az összes pártlistás szavazatot és a nemzetiségi listákra leadott szavazatokat össze kell adni (a továbbiakban: összes országos listás szavazat),
- d) az összes országos listás szavazatot el kell osztani kilencvenhárommal, és az eredményt tovább kell osztani négygyel; az így kapott hányados egész része a kedvezményes kvóta,
- e) ha egy adott nemzetiségi listára jutó szavazatok száma nagyobb vagy egyenlő, mint a kedvezményes kvóta, az adott nemzetiségi lista kap egy kedvezményes mandátumot; egy nemzetiségi lista egy kedvezményes mandátumot kaphat; az országos listán megszerezhető mandátumok számát csökkenteni kell a kiosztott kedvezményes mandátumok számával.⁶⁶

63 CSERNY Ákos és Téglási András: Certain Elements of the Transformed Hungarian Electoral System in the Light of the Experience of the 2014 Elections. *Osteuropa Recht*, 2015, 61 (3), 338–339.

64 Mivel azonban az egyéni győztesek után is jár kompenzáció (ld. korábban), így győztest erősítő hatását tekintve mintegy árok-rendszernek is titulálhatjuk.

65 Ld. erről még SMUK Péter: Választójogunkról csak pontosan, szépen... *Közjogi Szemle*, 2014, 7 (3), 67–68.; vö. továbbá GULYÁS Dávid, JUHÁSZ László és LUKÁCSI Dániel Csaba: Az új választójogi szabályozás – egy választást követően. *Jogelméleti Szemle*, 2015, (1), 30–46.

66 Az eddigiek után megmaradt mandátumokat a következő eljárás szerint osztják ki: 1. össze kell állítani egy táblázatot, amelynek első sorát a pártlistákra jutó szavazatok száma, illetve a nemzetiségi listákra leadott - a kedvezményes kvótával csökkentett

Hangsúlyoznunk kell tehát, hogy nem a küszöb, hanem a kvóta egynegyedét kell elérniük a nemzetiségi listáknak.⁶⁷ Ez pedig jóval alacsonyabb a küszöbnél! Ha egy listának akár a hagyományos elosztás szerint (az egynegyedes kedvezmény nélkül) járna is egy mandátum, semmi esélye parlamenti helyet szereznie, mert valószínűleg jóval az 5 %-os küszöb alatt lenne. Már önmagában ezen korlát eltörlése számottevő kedvezmény volna. A konklúzió tehát: választási matematikai szempontból rendkívül megéri nemzetiségi listát állítani! Ehelyütt sokkal többet ér egy választói szavazat, mint a hagyományos listák tekintetében.

Az a lehetőség, hogy a választópolgár – adott feltételek mellett – mérlegelhet, hogy pártlistára vagy nemzetiségi listára voksol, fokozza a rendszer ordinális jellegét. Az ordinális mivoltot tovább növelhetné, ha például az egyéni körzetek abszolút többséggel dőlnének el, vagy pedig a lista tekintetében fennállna valamilyen preferálás lehetősége.

- szavazatok száma (a továbbiakban: szavazatok) képezik; minden pártlista, illetve nemzetiségi lista szavazatai alatt képezünk egy számoszlopot, amelynek első száma az adott lista szavazatainak a fele, a következő szám a harmada, a negyede stb.,

2. a táblázat segítségével történik a mandátumok kiosztása: meg kell keresni a táblázatban előforduló legnagyobb számot; amelyik lista számoszlopában találjuk meg azt, az a lista kap egy mandátumot; ezt követően meg kell keresni a következő legnagyobb számot; amelyik lista oszlopában találjuk meg azt, az a lista kap egy mandátumot; ezt az eljárást folytatjuk, míg az összes mandátum kiosztásra nem kerül,

3. Ha a táblázatban több lista alatt egyenlő számok vannak, és ezzel a szavazatszámmal mandátumhoz jutnának, de a megszerezhető mandátumok száma kevesebb, mint az azonos szavazatot elért listák száma, akkor a lista sorszáma szerinti sorrendben kell kiosztani a mandátumokat.

Ez lényegében a D'Hondt-módszer szerinti elosztást teremti meg, hasonlóan a korábbi választási rendszer országos kompenzációs mandátumelosztásához.

Kompenzáció a töredékszavazatok alapján jár. Töredékszavazatnak minősül az egyéni választókerületben

a) a mandátumot nem szerző jelöltre leadott szavazat, valamint

b) a mandátumot szerző jelölt szavazataiból a második legtöbb szavazatot elérő jelölt eggyel növelt szavazatainak kivonása után fennmaradó szavazatszám.

Ez utóbbi rendelkezés kuriózuma az új választási rendszernek. Ebben a konkrét formában ugyanis gyakorlatilag példátlan, hogy az egyéni választókerületben a győztes is kapjon kompenzációt. Ennek is van viszont létjoga. Ezen rendszer különbséget tesz 'kicsit nyer' és 'nagyon nyer' között. ha egy körzetben már szinte lefutott a verseny, a jelöltek akkor is érdekeltek, hogy kampányoljanak, tartsák a kapcsolatot a választópolgárokkal stb. Ld. CSERVÁK (2016) i.m. 78.

67 LAJOS Edina: Kisebbségvédelem mint jog és erkölcs találkozási pontja. *Glossa Iuridica*, 2024, 11 (1-2), 205.

13. Összegezés

Egyes választópolgárok határozottan rajonganak bizonyos jelöltekért, esetleg pártokért. Mások vívódnak, hogy két lehetőség közül melyiket válasszák. Elképzelhető, hogy néhány szavazó szimpatizál egy képviselő-jelölttel, de listán (ha van) egy teljesen más politikai közösségre voksolna. Az sem példa nélküli, hogy egy választópolgár csak abban határozott, hogy melyik párt vagy személy ne nyerjen. Ennek érdekében pedig akár szíve szerinti preferenciáit is módosítaná taktikából. (Ez utóbbihoz persze rendkívüli fokú állampolgári tudatosság, tájékozottság és intelligencia szükségeltetik. Ilyen mondjuk, ha valaki a szavazatátruházó rendszerben vagy blokkszavazás esetében kevesebb szavazati lehetőséggel él, mint amennyi rendelkezésére áll.)

A kategorikussal szemben az ordinális rendszer árnyaltabban fejezi ki a választópolgárok akaratát. Különbséget tesz 'kicsit támogat' és 'nagyon támogat', 'kicsit ellenez' és 'nagyon ellenez' között. A választási rendszereket nem lehet az adott társadalomra szabni, de azt beláthatjuk: minél inkább ordinális egy választási rendszer, annál összetettebben tudja kifejezni a társadalom akaratát. (A kategorikus rendszer mellett nagyjából azok az érvek szólnak, mint – más aspektusból – a többségi modellek mellett. Nevezetesen, hogy hatékonyan elősegítik a kormányképes többség kialakítását. E szempontból kompromisszum a blokkszavazás lehet, mert ordinális, de többségi hatású.) Nemzetközi összevetésben a leginkább ordinális választási rendszernek az ír szavazatátruházó modell, illetőleg a kumulációs lehetőséget magában foglaló arányos (listás) megoldás tekinthető.

A korábbi magyar választási rendszer – a többszörös szavazás lehetősége miatt – ordinálisnak tekinthető. A jelenlegi modell – a nemzetiségi voksolás lehetősége miatt – már többdimenzióan ordinális.

Az ideális választási rendszer szociológiai értelemben a választópolgárokhoz igazodik. A nemzetiségi szavazás megteremtése elvi szinten minden államban növeli a választópolgárok beleszólási lehetőségét a népképviselési rendszer autentikus megteremtésébe, így a hatalomgyakorlás folyamatába. Azon államokban viszont, amelyekben szociológiai értelemben az állampolgárok jelentős hányadának mérvadó a nemzetiségi mivolt, a fönnérintett választási rendszer kialakítása kifejezetten az alkotmányos demokrácia egyik letéteményese.